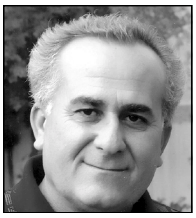

کەریم دەشتی

میر سۆی

مەرگی مرۆڤ لە سێبەرە ساردەکانی یاسادا

تیشکێکە بۆ سەر ڕۆمانی "بێگانە"ی کامۆ

پاڵەوانی ڕۆمانی بێگانە ناوی میرسۆیە، کارمەندێکی دەوڵەتی جەزائیرە دایکی دەمرێ و ئامادەی پەککەوتووخانەکەی دەبێ تا بەشداری بکات لە مەراسیمی کفن و دەفنی دایکی، بەڵام ساردییەکی گەورە دروست دەکات بۆ خەڵکەکە نایەوێت بۆ دواجار دایکی ببینێ

تەلەفۆنەکەی بەدەست گرت و پێی وتم:

"کارگوزەرانی ناشتنی دەمێکە لێرەن ئێستا داوایان لێ دەکەم بێن تابووتەکە داخەن، ئایا دەتانەوێ بۆ دواجار سەرنجێکی دیکەی دایکتان بدەن؟"

"وتم: نەخێر..."

ئەلبێر کامۆ یەکێکە لە ئەدیبە هەرەگەورەکانی فەڕەنسا کە بەهۆی بەرهەمەکانی خۆی توانیویەتی سنووری نیشتمانەکەی خۆی ببەزێنێ و ببێتە موڵکی هەموو مرۆڤایەتی. کامۆ خۆی لە ساڵی ١٩١٣ لە وڵاتی جەزائیردا لە باوکێکی فەڕەنسی لە دایک بووە. دیستۆڤیسکی گەورەترین نووسەری ڕووسی هێجگار کاریگەر بووە بەسەر کامۆوە. کامۆ ئەو کاتەی ڕۆمانی -غەریب-ی نووسی کە وازی لە حیزبی کۆمەنیستی هێنا، لە ساڵی ١٩٥٧ خەڵاتی نۆبڵی لە ئەدەب وەرگرت، کامۆ بەرهەمێکی زۆری هەیە لە ئەدەب و نووسینی جیا جیا لەوانە، سیزیف، مەنفاو مەلەکوت. گیۆتین، شایی... هتد.

کولن ولسن لە کتێبی - رحلة نحو البادية- دا باس لە نموونەیەک دەکا بۆ ئەوەی بیسەلمێنێ کە وەڕسی -الضجر- هاوژینی مرۆڤە و مەحاڵە بتوانێت لێی ڕزگاربێت، واتە وەڕسی پارسەنگی بابەتی ویژدانی مرۆڤە بۆ ئەم مەبەستەش نموونەی ئەفسانەی پیرەژنی ناو شووشەی هێناوەتەوە. کە دەکرێ دەرسی کولن ویلسن لەناو بێهودەیی کامۆدا بەرابەر بکەین، ئەلبێر کامۆ خودانی دەفتەری هەمیشە زیندووی بێهودەییە کە لەنێو ڕەحمی (ئەگزیستالسیالیزم)ی ئەوروپی لەدایک بووەو ئاسەوارەکەشی پەرییەوە هەموو دنیا، بەشێوەیەک دەنگی دایەوە کە مرۆڤ لە باسکردنیا تێدەگا شەڕ و پێکدادان چەند کاریگەرە بۆ لەناوبردنی ڕۆحی مانەوە و موقاوەمەکردن، شەڕ چەند بەتینە بۆ خەڵقکردنی هەرماسی نەهامەتی و لەناوبردنی هەموو کون و کەلەبەرێ کە تیشکی گەشبینی تیادا دەچێتە نێو ژوورەکانی ڕۆح و مرۆڤ بۆ ژیانێکی پڕ لە بەخشش هاندەدەن.

ڕۆمانی -بێگانە- (کە بەڕای من نەدەبوا. د. موحسین ئەحمەد عومەر موفرەدەی (بێگانە)ی بۆ ئەم ڕۆمانە بهێنابایەوە کە کامۆ بۆ مەبەستێکی فەلسەفی یاسایی بەکارهێناوە لە کاتێکدا وشەی (بێگانە) هاتنە خوارەوەیەکی دیکەیە لە زمانی کوردی و لە چەمکێکی کۆمەڵایەتی جیادا دروست بووە وەک وشەیەکی ئاوێتە -مرکب- خۆ ئەگەر هەر وشەکەی -غەریب- دانابایە گەلەک چاکتربوو، هەتا لە عەرەبیش نەهاتوون وشەیەکی دیکەی وەک مانا کوردییەکەی د.موحسین ئەحمەد عومەر- دابنێن).

وتمان ڕۆمانی -بێگانە- ترۆپکی نواندنی ڕوحانیەتێکی ڕۆژهەڵاتییە لە جلی بێهودەیەک کە هەم دیدگای فەلسەفی و هەم دیدگای ئاوارەیی و هەستکردن بەنامۆیی دروستیان کردووە بەشێوەیەک سادە و پڕ لە خوێن تەعبیری لێ کراوە کە جۆرێک سیحر لە حیکمەتی کەلامدا بەدی دەکرێ، - بەتایبەت لە بەشەکانی پەیوەست بە دادگایی کردن و مانەوەی

پاڵەوان لە زیندانداـ کە هەوڵ و تەقەللایەکی زۆرە بۆ خۆپاککردنەوە. (بەڵام لەبەرئەوەی بەری تاوانێکم لەسەر پشت بوو دەبوایە خۆمی لێ ڕزگار بکەم، بەقسەی ئەو عەدالەتی مرۆڤ هیچ نییە بەڵام عەدالەتی خوا هەموو شتێکە) (ئەویش وەڵامی دامەوە لەگەڵ ئەمەش ئەم حوکمدانە منی لە گوناه پاک نەکردووەتەوە) هەر لە سەرەتای ڕۆمانەکە هەموو بیرۆکەی خۆی دەخاتە ڕوو کلیلی نهێنییەکان بەدەستەوە دەدا.

(ئێمڕۆ دایکم مرد، نازانم دوێنێ مرد) بەمجۆرە مردن لە دەستەواژەیەکی ئاوادا کاریگەری و ئاسەواری زۆری خۆی دەنوێنێ کە لەلای کامۆ کۆتایی هاتنی هەموو شتێک نییە بەڵکو بەلای ئەو هۆیەکیش نییە بۆ گۆڕان لە شێوەی بیر کردنەوە، وەنەبێ کامۆ ڕووت بووبێتەوە لە هەموو ئیحساساتێکی مرۆڤایەتی و لە هەموو بەهایەکی ئینسانی شۆرابێتەوە بۆیە مردنی دایکی هیچ کاریگەرییەکی نەبوو لە کاتی ئەو هەواڵە (دایکی مرد، ناشتن بەیانی) دیدگای کامۆ سەبارەت بەژیان هەموو نهێنییەکی مردنی لای کامۆ ئاشکرا کردووە و ئاسۆی فیکری و فەلسەفی بۆ دروستکردووە بۆیە بە بیستنی هەواڵی مردنی دایکی کەم تا زۆر داخوڕپانێک لای ئەو دروست ناکات، ئەلێرەدا مردنی دایکی خۆی بێت یا هی کەسێکی دیکە کە کامۆ مەبەستییەتی مردنی سەرجەم بەشەرییەتە کە بێهودە هەوڵی ئەوە دەدات بژیت.

(ئایا زیندەگی شایانی ئەوەیە کە تێیدا بژین) مردنی دایک، مردنی ڕۆژهەڵاتێکە لە قووڵایی پاشەکشەی لێکدانەوەی خۆیا دەژی، مردنی جیاوازی نەکردنی ئەو دەڤەرەیە کە تێیدا سنوور لە میانی مردن و ژیان نەماوە. بێهودەیی پاڵەوانیش بێهودەیی سەرجەم ئەو مرۆڤانەیە کە پەی بەم حەقیقەتە دەبەن تەنانەت پەککەوتووخانەکەش کە لە (مارینگۆ)ی هەشتا کیلۆمەتر دوور لە جەزائیرە، پەککەوتووخانەی سەرجەم ئینسانییەتە کە لە نێو کۆتایی هاتنی خۆیاندا دەژین و چاوەڕوانی مردن دەکەن، ئەلێرەوە دەزگای گرنگی سەردەم دەستنیشان دەکرێ.

– دەزگایەک پێشوازی ئەوانە دەکات کە لە ئاستی ڕووداوەکان و ئاستی پرۆسێسی گەورەبوونی جەستە بەرەو مردن دەچن کە بەناو بەرەو ڕاحەتی و (مەصەحات) بەرەو چاکسازی ـبەندیخانەکانـ دەچن وەک چۆن ـفۆکۆـ لە باسی شێتخانەکان وەک دەزگا باسیان دەکا کە کەرەسەی ڕۆحیەتی مردنیان پێ دەبەخشرێ.

– دەزگایەک کە بەرهەمهێنەری بێهودەییە بۆ مرۆڤ لە ئاستی ڕووداوەکانی ژیان و

چۆنییەتی بیرکردنەوەی پاڵەوان ئەویش وەستانە وەک چاودێرێ لە دەرەوەی شەڕگەکانەوە کە پاڵەوان دەچێتە پەککەوتووخانە بۆ ئەوەی دایکی ببینێ دەبوایە تابوتەکە سەرلەنوێ بکەنەوە تا بۆ دواجار چاوی بەدایکی بکەوێ بەڵام پێی وتن مەیکەنەوە کە لێیان پرسی بۆ؟ وتی نازانم! (پێی وتم بۆچی؟ وتم نایزانم) دووبارە بوونەوەی وشەی نازانم بەو ریتمەی کە دەربڕاوە هێندەی دیکە چەمکی بێهودەیی و تەغریب لەم ڕۆمانەدا قووڵتر دەکاتەوە.

لە ڕگەیەکی دیکەدا چەمکەکە تەواو دەخاتە بەردڵ و دیدی خوێنەرەوە کە دەڵێ (ئەوانی دیکە وا دەهاتنە بەرچاو گوێتان لێ نییە گشتییان خەمبار و گرفتار و بێدەنگ بوون تەماشای تابوت و گۆپاڵەکەی خۆیان دەکرد) لێرەدا پێوەندییەکی قووڵ هەیە لە نێوان سەرجەم مێوانانی پەککەوتووخانەکە ئەو پەیوەندییەش پەیوەندییەکی ڕۆحیەتی بەرەو مردن چوونە بریتییە لە چاوەڕوانی کردنی مەرگ، مەرگێک کە کەسێ دەسەڵاتی ڕاگرتنی نییە و ڕۆژانەش بەبەرچاویان یەکێ دەمرێ مەسەلەکە پەیوەستە بە نۆبە هاتن.

تابووت، مردنی ڕۆژانەی یەکێک، گۆپاڵ، مردنی داهاتووی یەکێک دوای ئەو، واتە تابووت ڕەمزێکە بۆ مردنی حەتمی و گۆپاڵەکەش ڕەمزێکە بۆ مردنی سبەینێ پاش بینینی تابووت، ئەگەر دیقەت بکەیت دەبینین (نازانم)ی کامۆ دووبارە دەبێتەوە، ئەو پەرەگرافە بخوێنەوە:

(تەلەفۆنەکەی بەدەست گرت و پێی وتم "کارگوزەرانی ناشتنی دەمێکە لێرەن ئێستا داوایان لێ دەکەم بێن تابووتەکە داخەن، ئایا دەتانەوێ بۆ دواجار سەرنجێکی دیکەی دایکتان بدەن؟:" (وتم نەخێر...)

ئەم پێداگرتنەی پاڵەوان کە حەتمەن ناخی کامۆیە تەنیا یەک شت دەسەلمێنێ ئەویش بێهودەیی ڕاستەڕێیەکی دیاریکراوی ئەقڵ دەدا و بەو مرۆڤەی بێهودەیی هەڵدەبژێرێ- بێهودەیی بە مانا ئیجابییەکەی - نەک بازارییەکەی بەمانا فەلسەفییەکەی، ئیدی ناخزێتە ژێر کاریگەرێتی ڕاکردن بەدوای حەقیقەتێک کە ئاوابووە و یاساکانی کاری پێ ناکرێت.

تا لە باسکردنی (سالانوما و سەگەکەی)دا دووبارە (کامۆ و کۆڵن ولسن) بەیەک دەگەنەوە کە کامۆ لە وەسف کردنی پێوەندی (سالانوما و سەگەکەی)دا دەڵێت (ئیتر هەموو ڕۆژێک بەمجۆرەیە).

لە ڕاستیدا ئەم ڕۆمانە هێندە باس لە چارەنووسی مرۆڤ دەکا هێند بەدوای کارە هونەرییەکانی ڕۆمان ناگەڕێ، کامۆ لەم ڕۆمانەیدا ویستویەتی چەمکی بۆچوونی خۆی سەبارەت بە مردن و ژیان و یاسا و دادگا بدا بە خوێنەر، هەروەک چۆن لە کتێبی -

گیدتین-دا باس له حوکمی یاسای سزادان دەکا سەبارەت بە (ئیعدام)کردن بەتایبەت له ئیعدامکردنی (کابرایەک کە خێزانێکی جووتیاری بە منداڵەوە سەربڕی بوو) لە جەزائیر له (١٩١٤).

دەمێنێتەوە ئەوە بڵێم دەستخۆشی له د. موحسین ئەحمد عومەر دەکەم بۆ ئەو کارەی کە بە زمانێکی خۆش و شێوازێکی پڕ بە پێستی ماناکانی ئەسڵی خۆی ئەم ڕۆمانەی کردووە بە کوردی.

بەکورتی:

پاڵەوانی ڕۆمانی بێگانە ناوی میرسۆیە، کارمەندێکی دەوڵەتی جەزائیرە دایکی دەمرێ و ئامادەی پەککەوتووخانەکەی دەبێ تا بەشداری بکات له مەراسیمی کفن و دەفنی دایکی، بەڵام ساردییەکی گەورە دروست دەکات بۆ خەڵکەکە نایەوێت بۆ دواجار دایکی ببینێ پاشان دەبێتە هاوەڵی کچێک بەناوی -ماری کادۆڤا- و بەیەکەوە دەچنە سینەما، پاشان دەچێتە لای -ریمون- و سەبارەت بەکێشەی ریمون لەگەڵ عەرەبێک بەشەڕ دێ و چوار گوللەی لێ دەدا و دەیکوژێ کە لە ڕۆمانەکەدا ڕەمزن و دەکەوێتە زیندان و دادگایی دەکرێ، مەرسۆ هەمیشە ڕەتی ئەو ژیان و تەقالیدانەی دەکردەوە کە لە سەر بناغەی ناڕاستی و درۆ و فیشاڵ دروست کراون، هەستی بەغەریبی دەکرد لەو ڕووپۆشانەی دادگا و لەو ڕۆڵانەی کە دەیانگێڕاو حوکمی لە سێدارەدانیان بۆ دا.